

AS COEDICIÓN S DE LITERATURA INFANTIL E XUVENIL: REFLEXO DA REALIDADE¹

Mónica Domínguez Pérez

mdomi249@xtec.cat

[Recibido 11/05/20; aceptado 04/07/20]

Resumo

Neste traballo, pátense da teoría dos polisistemas para analizar as coedicións de literatura infantil e xuvenil entre as literaturas do ámbito español: a castelá, a catalá, a vasca e a galega. A través das coedicións realizadas e do xeito en que foron producidas e recibidas, pódese observar a situación en que se encontraban os diferentes polisistemas implicados durante o período estudado: 1940-1980.

Como conclusión xeral, pódese dicir que as institucións da literatura castelá apenas participan nas coedicións debido á posición central desta literatura no ámbito español. A literatura catalá, pola contra, lidera as relacións de coedición, reflectindo así non só un maior desenvolvemento desta literatura, mais tamén un interese por fomentar outros polisistemas periféricos do ámbito español. Pola súa parte, as literaturas galega e vasca encontrábanse nunha situación máis precaria, e xa que logo, a súa participación nas coedicións foi menos activa e máis inestable.

Palabras chave

Coedición, literatura infantil e xuvenil, historia da literatura, tradución, teoría dos polisistemas.

Abstract

This article is based on the polysystem theory. It will be focused on the co-editions of children's books between literatures from Spain: Castilian Spanish, Catalan, Basque and Galician literatures. Through the analysis of actual co-editions and the way they were produced and received, we can observe the situation of the participating polysystems during the analysed period: 1940-1980.

As a general conclusion, we can say that institutions from the Castilian Spanish literature barely participated in co-editions due to the central position of this literature in relation to the others. On the contrary,

---

1 Tradución para o galego de Manuel Arca Castro.

Catalan literature leads co-edition relationships, reflecting not only a further development of this literature, but also its interest to boost other peripheric polysystems from the Spanish domain. Galician and Basque literatures, on the other hand, were not in a strong position, so their participation in co-editions was less active and more inconsistent.

Key words

Co-edition, children's literature, literary history, translation, polysystem theory.

O obxecto do presente estudo é a observación das diferenzas e vicisitudes que atravesaron as literaturas do ámbito español entre os anos 1940 e 1980; observación que se levará a cabo mediante as coedicións de literatura infantil e xuvenil producidas entre as literaturas implicadas. Desde que empezaron a desenvolverse as literaturas infantís e xuvenís galega e vasca, as coedicións xogaron un papel capital, como se verá neste traballo. Ademais, o sistema de coedición xermolou entre as literaturas do ámbito español con especial intensidade no sector infantil e xuvenil. A relación que se establece entre editoriais de diferentes literaturas á hora de producir coedicións permite observar a situación en que se encontra cada literatura.

1. Bases teóricas

O artigo apoiarase na teoría dos polisistemas, proposta por Even-Zohar (1990), visto que demostrou ser moi proveitosa para o estudo das relacións entre diversas literaturas, particularmente no ámbito da tradución. Segundo esta teoría, pertence á literatura todo aquilo que se relaciona con ela: editores, lectores, tradutores etc. Todos estes elementos converxen no polisistema ou literatura, formando unha rede e estruturándose en “centro” –o que lidera as relacións do polisistema– e “periferias”, que son sectores máis marxinais. Se reparamos nun conxunto de literaturas vinculadas entre si, como acontece coas do ámbito español, apreciaremos que tamén se estruturan en literaturas centrais, máis poderosas –neste caso, a castelá– e periféricas: a galega, a vasca e a catalá (Domínguez, 2008, p. 138-139).

De maneira esporádica, empregáranse tamén algúns conceptos teóricos propostos por Āurišin (1993), útiles ao abordar grupos de literaturas como as do ámbito español, pero mantendo a concepción de literatura proposta pola teoría dos polisistemas, moi diferente á postulada por Āurišin.

2. Concepto de coedición

O sistema de coedición é moi semellante ao das edicións duplas ou múltiples, en que unha mesma entidade publica un texto de orixe e a súa tradución ou traducións. A particularidade das coedicións radica en que son dúas ou máis as empresas produtoras que interveñen. Aínda que o habitual é que participe unha editorial por cada redacción coeditada, non sempre é así;

por exemplo, a empresa catalá La Galera² encárgase acotío, ao publicar libros infantís e xuvenís, tanto da literatura catalá como da castelá, e aplícaselles o mesmo tratamento ás edicións duplas.

O traballo e os custos de produción repártense entre as editoriais participantes na coedición segundo o acordo alcanzado e, por tanto, son menores para cada empresa do que suporía unha edición simple. Con todo, o repartimento dos custos e das tarefas tanto se pode distribuír de maneira equitativa como desigual. Xa que logo, a responsabilidade que cada entidade produtora asume na selección dos textos e dos ilustradores, as encomendas aos tradutores, as decisións verbo do formato, o número de obras etc, pode variar moito duns casos aos outros, dunhas editoriais ás outras, nun mesmo proceso de coedición.

Neira Cruz (1996, p. 329) define o concepto de coedición como «a colaboración entre dúas ou máis editoriais para levar a cabo a publicación dunha ou varias obras», incluíndo os casos de «simple trasvase [sic] de dereitos de edición da editorial propietaria a outra que, compartindo formato e espírito, vai colaborar no espallamento desa obra». Por tanto, inclúe aquí as traducións publicadas con posterioridade aos seus textos de partida nas que se manteñen os mesmos paratextos, de maneira que se pon de relevo, aínda que tacitamente, o papel dos editores na creación do libro. Isto é, xunto co escritor e o ilustrador, hai unha ou varias persoas que interveñen na confección duns paratextos que se reproducen nas distintas publicacións da obra, e de aí que calquera outra editorial deba aboar os dereitos de edición cos mesmos paratextos. Non obstante, non é obxecto desta análise destacar en que casos a editorial nova tivo que sufragar uns dereitos á primeira empresa –como tamén pagou os dereitos de autor, ilustrador ou tradutor–, senón deslindar aqueles casos de coedición simultánea fronte ás traducións posteriores. No primeiro caso, dúas ou máis reedicións dunha obra publícanse no mesmo ano e, por tanto, a colaboración e a responsabilidade entre as editoriais participantes pode ser equitativa. No segundo caso, a entidade que se incorpora corre cos gastos da edición nova. Estudaremos, pois, a primeira das realidades. Cómpre aclarar que non sempre é fácil deslindar esta forma de coedición da outra, xa que unha mesma colección pode presentar traducións simultáneas ao seu texto de partida xunto con outras posteriores. Este é o caso de “Oyal zabal” (anos 60) e “Apurrak” (1980), dúas coleccións infantís en éuscaro en que se coeditan algúns títulos novos e outros anteriores, todos procedentes de La Galera. Amais, coñecer o grao de implicación das distintas editoriais foi case imposible nalgún caso³, debido á falta de documentos da época ou á participación de empresas

---

2 A pesar da bidireccionalidade das traducións realizadas por La Galera e de certa binacionalidade alcanzada, denomínase aquí “editorial catalá” a teor da súa forte vinculación coa literatura nacional catalá, da súa defensa desta cultura e sobre todo da gran superioridade numérica dos seus textos de orixe en catalán fronte aos doutras linguas.

3 Ás veces, os datos facilitados polas distintas fontes son contraditorios. Por exemplo, a colección “Os primeiros libros dos nenos” atribúese na base de datos do ISBN unicamente a Altea, mentres que o editor de Sendoa asegura que Altea só cobrou os dereitos de edición en galego. O logotipo de Sendoa, que substitúe ao de Altea na cuberta posterior dos libros, parece confirmalo así, aínda que no texto se manteña a referencia a Altea.

xa desaparecidas: por exemplo, Edinorte e Interediciones JM, presentes na colección “Lehen irakurgai” (1980).

A coedición pode materializarse tamén ao se editaren dúas ou máis traducións dun texto publicado con anterioridade, se ben non é o caso *strictu sensu* de ningunha obra do ámbito español –procedente deste sistema e coeditada nel– entre 1940 e 1980. O máis habitual é publicar o texto de orixe e a súa tradución ou traducións simultaneamente. Noutras ocasións, a coedición dáse á hora de reeditar unha obra, polo que a distancia temporal con respecto á primeira publicación resulta tan significativa como en calquera tradución posterior.

3. Análises de coedicións

Entre 1940 e 1980, as coedicións entre literaturas do ámbito español manifestábanse unicamente no sector da literatura infantil e xuvenil (desde agora LIX; Etxaniz, 1997, p. 234) e nalgunhas direccións determinadas. Por exemplo, apenas se rexistran coedicións entre editoriais castelás e outras de literaturas periféricas, xa que as primeiras dispuñan dos recursos necesarios para editar as edicións duplas correspondentes en caso de estaren interesadas. Tampouco hai moitas coedicións entre a literatura galega e a vasca, debido ao escaso desenvolvemento dos seus respectivos sistemas de LIX. O mercado propio era suficiente para a reducida produción do período analizado.

Pola contra, son frecuentes as coedicións entre La Galera, a prestixiosa editorial catalá, e a galega Galaxia ou as vascas Elkar, Edili, Sendo e Cinsa. Non é casual que as colaboracións se establezan entre estas parellas de literaturas: a LIX catalá encontrábase moito máis desenvolvida que a galega e a vasca, e por tanto, servía de modelo para estas; contaba con máis prestixio e experiencia; tiña unha industria editorial máis avanzada para a elaboración de libros ilustrados (Roig, 1996). As editoriais galegas non podían afrontar todos os custos dunha edición simple en cuadríromía, pero o recurso da coedición permítalles publicar este tipo de libros. Tamén se fomentou esta práctica debido á falta de obras propias de LIX, especialmente na literatura galega, onde non existía tal tradición ata as primeiras coedicións.

No sistema vasco, a LIX propiamente dita producida durante aqueles anos tamén era moi escasa, con gran presenza das traducións ou dos modelos relixiosos e nacionalistas xa periclitados (Etxaniz, 2000). As coedicións coa LIX catalá, pois, ofrecían textos actuais acordes coas tendencias literarias –por exemplo, o realismo crítico– e pedagóxicas do momento. Ademais, non contradicían a ideoloxía nacionalista dos grupos defensores das culturas periféricas, xa que se aliaban cunha literatura que se encontraba en situación similar con respecto a unha mesma cultura central, a castelá. Isto pódese aplicar tamén á editorial catalá, que conseguía desta maneira, á parte de reducir os custos de produción, unha maior difusión da súa literatura. Estas coedicións tiñan, xa que logo, todas as vantaxes –aínda que tamén os inconvenientes– das traducións entre literaturas periféricas dunha mesma comunidade interliteraria específica⁴.

---

4 Sobre este asunto, ver Domínguez (2005).

En canto ás editoriais concretas, non é estraño que sexa La Galera quen represente a LIX catalá nas coedicións, xa que ocupaba unha posición central no seu sistema e era a que posúa unha maior proxección exterior entre as súas semellantes, se deixamos á parte as editoriais binacionais catalás-castelás. Na literatura galega, Galaxia foi a iniciadora da LIX⁵, a súa empresa máis activa durante o período analizado –cun 27% dos títulos incluídos en Roig (2006)– e a que máis variedade ofreceu nas súas traducións. Isto é, Galaxia coeditou con La Galera tres coleccións e unha obra solta, fronte a Sendoa e Sálvora, que só presentaron unha colección de LIX en galego durante a etapa analizada.

En relación ao sistema vasco, a colaboración non se estableceu con empresas consolidadas, senón con colectivos pedagóxicos que buscaron a maneira de publicaren os textos que lles interesaban. Edili foi un dos selos editoriais vascos pioneiros, coa coedición de dúas coleccións: unha de contos clásicos traducidos do texto ponte castelán (desde 1962) e “Oyal zabal”, tradución de “Desplega vela”, coeditada con La Galera. Os empezos comerciais desta segunda colección contribuíron para que Edili abandonase a LIX vasca tras a produción dun último libro en 1972. Sendo, pola súa parte, ten unha vida efémera, entre os primeiros anos 60 e mediados dos 70. As súas únicas producións de LIX son as coedicións con La Galera. Cinsa foi fundada por un colectivo de profesores para crear materiais didácticos e pedagóxicos (Calleja e Monasterio, 1988, p. 152). Publicou desde 1971 textos de orixe e traducións, entre as que se encontra a coedición⁶ de *Eguzki ibiltaria* (Díaz-Plaja, 1975). Finalmente, Euskal Liburu eta Kantuen Argitaldaria, máis coñecida como Elkar, destacaríase como editorial vasca de LIX, pero a súa fundación sitúase nos últimos anos do período estudado.

Case todas estas coedicións son de obras escritas orixinalmente en catalán. Isto débese sobre todo ao maior grao de desenvolvemento e prestixio da LIX catalá durante a etapa estudada, o que supón unha maior capacidade de innovación no repertorio das traducións, unha maior visibilidade etc. Ademais dos textos de partida cataláns, encóntrase un en castelán dos fondos de La Galera (Candel, 1967) e un libro galego (Torres, 1967), coas súas traducións ao catalán, castelán e éuscaro. A inclusión deste último libro na colección “Desplega vela” –coas súas homólogas– supón xa unha maior participación da editorial galega na coedición, unha colaboración «un pouco máis en pé de igualdade» entre as dúas literaturas. A colaboración de Edili con La Galera, pola contra, parece limitarse ás tarefas derivadas da tradución de dúas obras catalás, sen que o sistema de coedición afecte en absoluto ao resultado da colección catalá.

En calquera caso, parece que era La Galera a que tomaba as decisións en canto á selección de obras, ilustradores, formato e outros aspectos. De feito, todas estas coleccións coeditadas xa existían en catalán denantes do acordo de coedición, e conteñen nesta lingua e en castelán un elenco de obras máis

---

5 Todas as obras de LIX galega publicadas en 1966 e 1967 pertencen a Galaxia, salvo *Cantos de nadal, animovo e reis* (Álvarez Blázquez, 1967).

6 Galera atribúese o mérito sen amentar a Cinsa (VV.AA., 1988).

amplo que o publicado en galego e en éuscaro. La Galera mantén así, tamén nas relacións intersistémicas, o liderado da LIX catalá entre as literaturas periféricas do ámbito español. Explicase desta maneira que a referencia a La Galera se mantéña nos libros en galego e en éuscaro, mentres que Galaxia e as editoriais vascas non son mencionadas nos libros cataláns. Trátase, en definitiva, de coedicións asimétricas, en que as editoriais participantes non se sitúan en pé de igualdade.

Onde si puideron intervir as empresas do sistema meta foi na selección das coleccións. Así, a LIX galega iniciábase tras a Guerra Civil española en 1966, coa coedición de dúas coleccións simultáneas á primeira publicación dos seus textos de partida: “A galea de ouro” e “Desplega velas”. Trátase de textos breves para os primeiros lectores –aparentemente máis rápidos de traducir–, acompañados de grandes ilustracións en cor, xa que estes son, a teor dos seus custos, os que máis precisan do sistema de coedición. As mesmas características mantéñense en “A galea”, colección de contos populares moi acorde coa escasa tradición da LIX e de literatura galega en xeral, en que este tipo de relatos é relativamente abundante.

No sistema vasco combínase en ocasións a coedición de libros publicados por primeira vez con outros que xa se editaran previamente en catalán e castelán. Así, a colección “Apurrak”, que en 1978 publicou La Galera en solitario, coa colaboración do colectivo pedagóxico Iker (Calleja e Monasterio, 1988, p. 154), foi coeditada con Elkar desde 1980, cando veñen a lume títulos dese mesmo ano e algúns anteriores. Tradúcense aquí os textos de Ollé e Lissón, publicados con grande éxito desde 1970, nas coleccións “A poc a poc” e “Poquito a poco”. Os produtores vascos clasifican no ISBN esta colección como de libros infantís e xuvenís, fronte a La Galera, que a considera de lecturas escolares. Non obstante, obsérvase nas traducións ao éuscaro en xeral gran preocupación polos libros de texto e polas lecturas escolares, dado que a alfabetización en éuscaro gozaba xa dunha longa tradición ao final do período. De feito, “Apurrak” obtivo un éxito considerable (Calleja e Monasterio, 1988, p. 157). Por outra parte, en “Apurrak” chama a atención que unha editorial catalá traduza unhas obras do castelán ao éuscaro. Non é unha novidade o recurso da tradución indirecta, en que se utiliza un texto ponte procedente dunha lingua central, pero, neste caso, ao se trataren de adaptacións, mantéñense as referencias de autoría ao texto ponte –de Lissón– e non aos seus textos de orixe –escritos por Ollé–. O feito de que se seleccionaran obras dunha editorial catalá e non dunha castelá está motivado polo prestixio que posuía no sector pedagóxico La Galera, editorial destacada en todo o ámbito español dentro do sector dos libros para nenos⁷. Demóstrase así tamén a accesibilidade de La Galera para as editoriais e colectivos pedagóxicos vascos –e galegos– e a súa dispoñibilidade a ampliar o seu mercado noutros sistemas periféricos.

Na colección “Oyal zabal” combínase tamén a coedición simultánea de títulos novos con outros que se reeditan na coedición, pero ambos os recursos

---

7 Así, Tura-Soteras (1978) só selecciona libros de La Galera para nenos de dous a tres anos, e para a franxa etaria seguinte –para menos de seis anos– moitas das referencias seguen sendo desta editorial.

encóntranse agora diferenciados, xa que son utilizados por distintas empresas produtoras. Un ano despois do lanzamento de “Desplega vela” (1965), Edili e La Galera empezan coeditando en “Oyal zabal” os títulos novos. O escaso volume de vendas provoca que se deteña a coedición ao ano de encomenzar. En 1969 e coincidindo coa colección “Urrezko Galera”, Sendo impulsa un último intento máis selectivo, con dous títulos que xa apareceran en castelán e catalán con un e dous anos de adianto ás traducións vascas. En “Urrezko Galera”, coeditada tamén por Sendo e La Galera, publícanse en 1969 dúas obras de anos anteriores: *La carta per al meu amic/Nire adiskidearentzat eskutitza* (Cuadrench, 1965/1969) e *Una cullereta a l'escola/Xapaburu bat ikastolan* (Ollé, 1969a/1969b). Ao mesmo tempo que se publicaba a tradución vasca reeditábanse os títulos en castelán, e algúns tamén en catalán; isto é, as traducións vascas ofrecen as mesmas vantaxes que as coedicións. Malia todo, o risco que corren aquí as editoriais é en teoría menor ao das primeiras publicacións dunha obra, pois o seu éxito xa se probara noutro polisistema que convive co da tradución. *Xapaburu bat ikastolan*, pese a todo, presenta agora ilustracións novas nas tres linguas, o que supón un certo risco para os editores debido á novidade da presentación.

Eguzki ibiltaria (Díaz-Plaja, 1975) é outra obra procedente dos fondos de La Galera e coeditada con Cinsa en éuscaro. Esta obra componse de doce contos, repartidos equitativamente en catro grupos que se asocian con cadansúa estación do ano. Aínda que ningún dos libros da dupla edición catalá e castelá menciona a realidade da tradución, os arquivos de La Galera sinalan que o texto de orixe é o catalán. Trátase, con certeza case absoluta, dunha auto-tradución. O particular da obra é que fose publicada en tres formatos diferentes en catalán e castelán: en 1965 como colección (“La ruta del sol”) de doce volumes –agrupados en catro estoxos–, cuxos títulos gardan correspondencia con cada un dos contos; en 1971 como unha colección de catro volumes, cos títulos das estacións do ano; e en 1975 como un único libro (VV.AA., 1988). En éuscaro, publícase este último ano; xa que logo, nun volume único. Trátase dunha coedición posterior en dous lustros á primeira publicación da obra, tempo en que o seu bo funcionamento nos mercados catalán e castelán, así como a súa utilidade na escola (VV.AA., 1988), ficou contrastado.

En 1980 dáse outro caso de coedición, o único neste período que aglutina catro entidades para a edición nos catro polisistemas do ámbito español do momento. Trátase das coleccións “El pajarito” y sus homólogos⁸, compostas por catro libríños ilustrados por Balzola, escritos en éuscaro por un equipo de redactores da editorial Erein, liderados por Lertxundi, que tamén asumiu as traducións ao castelán.

Estas coleccións anuncian un sistema de publicación múltiple que se repetirá constantemente, aínda que con lixeiras variacións ata os nosos días. No século XXI, por exemplo, son frecuentes as coleccións homólogas publicadas polas diversas filiais dun mesmo grupo editorial, sistema que se encontra a

---

8 As coleccións “El pajarito” en castelán (Madrid: Encuentro), “Txori” en éuscaro (Donostia: Erein), “L’ocell” en catalán (Barcelona: Pròleg) e “Ouriolo” en galego (Santiago de Compostela: Sálvora).

medio camiño entre a coedición –por tratarse de diferentes entidades– e a edición múltiple –por pertencer todas elas a unha mesma empresa–. Tamén coleccións como “La chalupa” e homólogas, que se iniciaron en 1983, foron coeditadas para as catro literaturas do ámbito español, aínda que a editorial La Galera se encargara de dúas destas redaccións. Acontece o mesmo nas coedicións dos Editores Asociados, que se chegaron a presentar simultaneamente en seis redaccións diferentes. Os exemplos son, pois, numerosos, aínda que cada un presente as súas particularidades. No período estudado esta práctica era practicamente novidosa, sobre todo se temos en conta que os textos de partida de “El pajarito” procedían dun dos polisistemas máis periféricos do ámbito español, e que as editoriais participantes eran, así mesmo, periféricas.

Analicémolo por partes. A escolma das obras coeditadas pódese xustificar pola calidade da ilustradora, Asun Balzola, que foi a primeira en recibir o Premio Nacional de Ilustración Infantil e Xuvenil (1978). Con anterioridade a 1980, xa ilustrara máis de quince obras para editoriais como Doncel, Alfaguara ou Aguilar, e o seu traballo estaba presente en todas as literaturas do ámbito español mediante as encomendas para La Galera e Altea. Recibiu moitos premios polas súas obras ata 1998. Mesmo na actualidade é unha das autoras máis recoñecidas no ámbito español e no exterior, o que permite localizar o seu traballo en practicamente calquera escolma dos mellores ilustradores españois⁹. Visto desta maneira, non resulta tan sorprendente que estas obras –pouco voluminosas e de limitada repercusión crítica¹⁰, apuntado sexa de paso– fosen obxecto de atención de editoriais de todos os polisistemas do ámbito español. Así e todo, non deixa de ser significativa esta atención a unha literatura periférica de lingua descoñecida en case todo o ámbito español, se ben o hipotético uso do texto castelán como ponte contribúe a salvar a distancia lingüística e cultural. A brevidade dos textos, ademais, provoca que estes pasen a un segundo plano e que non se perciban como un atranco. O que priman aquí son as ilustracións, que é a faceta máis recoñecida da autora¹¹.

Por outra parte, as editoriais que coeditan estas coleccións non son aquelas que contan cun maior número de títulos nos seus respectivos polisistemas, e moito menos de traducións procedentes do ámbito español. Só Erein, que publica os textos de orixe destas obras, será no período seguinte unha das editoriais máis destacadas da LIX vasca. Pola contra, Sálvora, Pròlege e Encuentro eran daquela empresas pequenas de escasa produción e repercusión

---

9 Por exemplo en VV.AA. (1982, p. 24-25), Luis D. González (1999, p. 76-77), Juan R. Alonso (2000) o Lage (2010, p. 36).

10 Por exemplo, ningún deles figura na Guía de autores, Bravo-Villasante (1985a), González (2001) etc. Cítanse dous títulos en Alonso (2000) e na *Guía de ilustradores* da Asociación Española de Amigos do Libro Infantil e Xuvenil (1997). Lage (2010, p. 36) cita só un libro. Noutras ocasións, alúdese á colección sen amentar títulos completos: Calleja & Monasterio (1988, p. 134), Cobas Brenlla (1991, p. 89).

11 Nas cubertas destes libros aparece Balzola como autora única. Nos créditos Lertxundi e Lourdes Iriondo figuran como asesores literarios. A consulta á editorial permitiu esclarecer a autoría dos textos xa indicada.

crítica. A primeira, por exemplo, inaugurou os seus fondos en 1980, con esta colección de LIX e con outras catro obras non-literarias.

En resumo, a coedición destes libros ilustrados por Balzola destaca pola súa particularidade dentro dunha tendencia, a da edición simultánea en catro polisistemas, que se consagrará en etapas posteriores. Representa o movemento desde a periferia; isto é, parte dunha literatura periférica –a vasca– e é apoiada por editoriais periféricas de todos os polisistemas do ámbito español. Tampouco non se pode esquecer que o sistema de LIX é periférico de seu e que, dentro deste, os álbums ilustrados de reducido volume –en tamaño e número de páxinas, como acontece nesta colección– son moi pouco considerados durante esta época. Todo isto supón a ampliación da oferta en canto a literaturas de orixe, empresas produtoras e modelos repertoriais. En definitiva, os sistemas de LIX espállanse e amplíase a difusión daqueles que se ignoraran ata o momento, como ocorre coa LIX vasca. Non obstante, cómpre considerar que esta colección constitúe un caso illado no período analizado e isto, xunto co carácter periférico da publicación, indica que o proceso de consolidación definitiva é lento; a proxección exterior da LIX vasca apenas se iniciou con estas obras.

4. Evolución e características

En canto á evolución das coedicións no tempo, encóntranse dúas etapas claramente diferenciadas. A primeira fase sitúase entre os anos 1966 e 1969, coas traducións galegas e vascas das coleccións “Desplega vela” e “La Galera d’or”. As cubertas posteriores dos libros galegos anunciaban títulos novos, pero a serie interrompeuse debido ao seu reducido volume de vendas. En consecuencia, as editoriais participantes deciden agardar uns anos, durante os cales só se coedita o libro de Díaz-Plaja (1975). En 1979 retómase a práctica das coedicións na LIX vasca e galega, en previsión de que se amplien os seus mercados coas novas leis democráticas. Se imos alén da época analizada, poderemos observar que en 1981 e 1982 non hai coedicións entre as literaturas periféricas do ámbito español, seguramente como efecto indirecto do intento de golpe de estado de 1981. Pero a partir de 1983, a colección “La chalupa” dá continuidade a esta dinámica, coeditando xa as catro redaccións de cada libro e cunha participación máis equitativa das editoriais, que continúan sendo as mesmas: La Galera, Galaxia e Elkar.

Unha característica común a todas as edicións múltiples e coedicións deste período é a brevidade dos textos, destinados aos primeiros lectores. Nos polisistemas galego e vasco ningunha obra coeditada ou en edición múltiple supera as corenta páxinas; todos son libros con escaso texto e profusas ilustracións. Isto débese en gran parte a que son estas obras as que tornan rendibles as coedicións e edicións múltiples: o elevado custo das ilustracións amortízase ou repártese, e os gastos da tradución son menores ao se trataren de textos breves. En ocasións, mesmo é un técnico da editorial quen se encarga da tradución, como acontece con María Isabel Negre, secretaria de La Galera e tradutora de *La luz del faro* (Hernández, 1968) e de *La Fabulosa historia de Avispado I y su carroza* (Cuadrench, 1968).

5. Conclusións

Podemos concluir que a análise das coedicións entre literaturas do ámbito español permite observar a situación da LIX nos diversos polisistemas que o conforman. Así, os produtores da literatura central –castelá– non recorren á coedición porque o maior poder que esta posúe permite ignorar este recurso. En cambio, a literatura catalá, que se sitúa nunha posición intermedia entre a central e as máis periféricas –galega e vasca–, lidera o recurso da coedición, que concibe como unha forma de desenvolvemento conxunto de dúas ou máis literaturas. Ora ben, a asimetría no acordo de coedición permítelle á editorial catalá manter o seu posto dominante: La Galera destacaba especialmente no sector pedagóxico, e de aí que chegase mesmo a coeditar textos que a propia editorial adaptara ao castelán, exercendo por tanto a función de intermediación da tradución (Domínguez, 2010).

Na LIX vasca a inestabilidade maniféstase na diversidade de entidades efémeras que colaboran nas coedicións, fronte a Galaxia, a editorial galega, que se mantén ao longo de moitos anos. Con todo, a variedade e a abundancia de coedicións no sistema vasco, en comparanza co galego, reflicten un maior desenvolvemento da LIX vasca do momento. En calquera caso, todas as coedicións son de textos breves para os primeiros lectores, manifestando así o peso que as circunstancias económicas xogaban na decisión de coeditar libros.

Finalmente, podemos afirmar que as coedicións aparecen en momentos clave da LIX no conxunto do ámbito español: por unha parte, como primeiras manifestacións da LIX galega tras a guerra civil e como unha das primeiras na LIX vasca; por outra parte, xorden de novo ao final do período estudado. A colección “El pajarito” e as súas homólogas anuncian especialmente un desenvolvemento posterior da LIX nos diversos polisistemas do ámbito español, que verá consolidado o sistema da coedición.

Referencias bibliográficas

- ALONSO, J.R. 2000. *A todo color. 75 ilustradores de libros para niños y jóvenes*. Madrid: Organización Española para el Libro Infantil y Juvenil, 2000.
- ÁLVAREZ BLÁZQUEZ, X.M. (ed.). 1967. *Cantos de nadal, aninovo e reis*. Vigo: Castrelos, 1967.
- ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE AMIGOS DEL LIBRO INFANTIL Y JUVENIL. 1998. *Guía de autores*. Madrid: Asociación Española de Amigos del Libro Infantil y Juvenil, 1998.
- . 2007. *Guía de ilustradores*. Madrid: Asociación Española de Amigos del Libro Infantil y Juvenil, 2007.
- BRAVO-VILLASANTE, C. 1985. *Diccionario de autores de la literatura infantil mundial*. Madrid: Escuela Española, 1985.
- CANDEL TORTAJADA, F. 1967. *Una nueva tierra*. Ilustracións de Cesc. Barcelona: La Galera, 1967.
- CALLEJA, S. & MONASTERIO, X. 1988. *La literatura infantil vasca. Estudio histórico de los libros infantiles en euskara*. Bilbo: Mensajero/ Universidad de Deusto, 1988. [Edición ampliada e traducida ao

- éuscaro, *Haur literatura euskaraz. Lehenengo irakurgaietatik 1986ra arte*. Bilbo: Labayru Ikastegia-BBK, 1994].
- COBAS BRENLLA, X. 1991. *Historia da literatura infantil e xuvenil galega*. Santiago de Compostela: Velograf, 1991.
- CUADRENCH I FORT, A. 1965. *La carta per al meu amic*. Ilustracións de P. Bayés de Luna. Barcelona: La Galera, 1965.
- . 1968. *La Fabulosa historia de Avispado I y su carroza*. Ilustracións de P. Bayés de Luna. Tradución de M.I. Negre Marcos. Barcelona: La Galera.
- . 1969. *Nire adiskidearentzat eskutitza*. Ilustraciones de P. Bayés de Luna, 1968. Tradución de I. Elizondo & J. Gaztaiñaga. Oartzun: Sendo/Barcelona: La Galera, 1969.
- DÍAZ-PLAJA, A. 1975. *Eguzki ibiltaria*. Ilustracións de M. Rius. Tradución de X. Mendiguren. Bilbo: Cinsa/Barcelona: La Galera, 1975.
- DOMÍNGUEZ PÉREZ, M. 2006. «Tendencias de las traducciones entre las lenguas del ámbito español». En LUNA, A. & MONTERO, S. (eds.) *Traducción e Política Editorial de Literatura Infantil e Xuvenil*. Vigo: Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, 2006.
- . 2008. *Las traducciones de literatura infantil y juvenil en el interior de la comunidad interliteraria específica española (1940-1980)*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 2008. [Edición en CD-Rom]
- . 2010. «Fenómenos de traducción frecuentes entre literaturas de una misma comunidad interliteraria específica». En GALÉN, E. et al. (eds.) *Traducción y autotraducción en las literaturas ibéricas*. Bern/Berlín/Bruxelas/Frankfurt/Nova York/Oxford/Viena: Peter Lang, 2010.
- ĐURIŠIN, D. 1993. *Communautés interlittéraires spécifiques 6: notions et principes*. Bratislava: Academie Slovaque des Sciences, 1993.
- ETXANIZ ERLE, X. 1997. *Euskal Haur eta Gazte literaturaren Historia*. Pamplona: Pamiela, 1997.
- . 2000. «Literatura infantil e xuvenil vasca». En *Boletín Galego de Literatura*. Vol. 23, pp 77-100.
- EVEN-ZOHAR, I. 1990. *Polysystem Studies*. En *Poetics Today*. Vol. 11 (1).
- GONZÁLEZ, L.D. 1999. *Guía de clásicos de la literatura infantil y juvenil (Libros ilustrados, cómic, poesía, teatro y bibliografía)*. Madrid: Palabra, 1999.
- . 2001. *Bienvenidos a la fiesta: literatura infantil y juvenil: diccionario-guía de autores y obras*. Madrid: CIE Inversiones Editoriales Dossat, 2001.
- HERNÁNDEZ ROIG, M. 1968. *La luz del faro*. Argumento e ilustraciones de E. Cormenzana. Tradución de M. Negre. Barcelona: La Galera, 1968.
- LAGE FERNÁNDEZ, J.J. 2010. *Diccionario histórico de autores de la literatura infantil y juvenil contemporánea*. Las Gabias (Granada): Mágina 2010.

- NEIRA CRUZ, J.A. 1996. «A coedición de libros infantís e coproducción de debuxos animados entre as linguas minoritarias europeas». En LEDO, M. (ed.) *Comunicación na periferia atlántica: actas do I Congreso Internacional (Santiago de Compostela, 8-10 de novembro de 1995)*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 1996.
- OLLÉ, M.A. 1969a. *Una cullereta a l'escola*. 2.ª edición. Ilustracións de F. Rifà Llimona. Barcelona: La Galera, 1969.
- . 1969b. *Xapaburu bat ikastolan*. Ilustracións de F. Rifà Llimona. Tradución de I. Elizondo & J. Gaztaiñaga. Oiartzun: Sendo/Barcelona: La Galera, 1969.
- ROIG RECHOU, B.A. 1996. *A Literatura galega infantil: perspectiva diacrónica, descrición e análise da actualidade*. Santiago de Compostela: Servicio de Publicacións e Intercambio Científico da Universidade de Santiago de Compostela, 1996. [Microforma].
- (coord.) 2006. «Produción da literatura infantil e xuvenil en galego». En liña: [http://web.usc.es/~fgroig/produccion_de_LIX_galega.pdf] (09.01.07).
- TORRES FERNÁNDEZ, X. 1967. *Polo mar van as sardiñas*. Ilustracións de I. Balanyà Moix. Barcelona: La Galera/Vigo: Galaxia, 1967.
- TURA-SOTERAS, M.M. 1978. *Spanien. Literatur für Kinder ausländischer Arbeitnehmer*. 2.ª ed. Múnic: Internationale Jugendbibliothek, 1978.
- VV.AA. 1988. *La Galera, 1963-1988: 25è aniversari*. Barcelona: La Galera, 1988.